WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

ZAMONAVIY TA’LIM YONDASHUVLARI ASOSIDA AGRO-EKOLOGIYA VA “YASHIL IQTISODIYOT”NI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY-IJTIMOIY MEXANIZMLARI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To‘rtko‘l fakulteti
katta o‘qituvchisi Turdiyeva Yoqutjon Xayitbayevna
Bank ishi va audit yo‘nalishi 3-kurs bakalavriyat
talabasi G‘ulomqodirova Madinaxon Tursunboy qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy-gumanitar, aniq va tabiiy fanlarni o‘qitishda zamonaviy ta’lim yondashuvlari asosida agro-ekologiya va “yashil iqtisodiyot” tushunchalarini shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu jarayonda huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarning o‘rni ochib berilib, ta’lim tizimi orqali barqaror rivojlanish tamoyillarini joriy etishning asosiy yo‘nalishlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: zamonaviy ta’lim, agro-ekologiya, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik ta’lim, huquqiy mexanizm, ijtimoiy mexanizm.

So‘nggi yillarda global rivojlanish tendensiyalari iqtisodiy o‘sish va ekologik barqarorlik o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash zaruratini keskinlashtirmoqda. Resurslardan ortiqcha foydalanish, atrof-muhitning ifloslanishi va iqlim o‘zgarishlari kabi muammolar insoniyat oldida yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Shu nuqtai nazardan, “yashil iqtisodiyot” va agro-ekologiya tushunchalari zamonaviy rivojlanish modelining muhim tarkibiy qismi sifatida shakllanmoqda.

Mazkur jarayonda ta’lim tizimining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ekologik ong, resurslardan oqilona foydalanish madaniyati va barqaror rivojlanish tamoyillari aynan ta’lim orqali shakllantiriladi. Shu bois zamonaviy ta’lim yondashuvlarini joriy etish orqali agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalarini rivojlantirish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi — zamonaviy ta’lim yondashuvlari asosida agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalarini shakllantirishda huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarning rolini aniqlash.

Mazkur tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish va konseptual modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tizimli tahlil orqali ta’lim tizimi va yashil iqtisodiyot o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik o‘rganildi. Qiyosiy tahlil yordamida an’anaviy va zamonaviy ta’lim yondashuvlari solishtirildi. Mantiqiy umumlashtirish usuli orqali agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalari yagona tizimga keltirildi.

Shuningdek, tadqiqot doirasida ta’lim tizimi orqali yashil iqtisodiyotni shakllantirishning funksional modeli ishlab chiqildi.

Zamonaviy ta’lim yondashuvlarining mazmuni va zarurati

An’anaviy ta’lim tizimi uzoq vaqt davomida bilimlarni uzatishga asoslangan model sifatida faoliyat yuritib, talabaning bilimlarni qabul qilishi va ularni takrorlashiga yo‘naltirilgan edi. Biroq zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda bunday yondashuvning samaradorligi pasayib borayotgani kuzatilmoqda.

Bugungi kunda murakkab va noaniq vaziyatlar sharoitida faoliyat yurituvchi mutaxassislar tayyorlash zarurati ta’lim tizimidan yangi yondashuvlarni talab etadi. Zamonaviy ta’lim yondashuvlari talabaning faqat nazariy bilimlarni egallashini emas, balki ularni amaliyotda qo‘llay olish, muammolarni tahlil qilish va asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Agro-ekologiya va “yashil iqtisodiyot” tushunchalarining ta’limdagi o‘rni

Agro-ekologiya va “yashil iqtisodiyot” tushunchalari zamonaviy rivojlanish modelining ajralmas qismi bo‘lib, ular iqtisodiy faoliyatni ekologik barqarorlik tamoyillari asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Agro-ekologiya qishloq xo‘jaligida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekotizim muvozanatini saqlashga qaratilgan

bo‘lsa, yashil iqtisodiyot iqtisodiy o‘sishni ekologik xavfsizlik bilan uyg‘unlashtirishni ko‘zda tutadi.

Ta’lim tizimida ushbu tushunchalarning o‘rni shundaki, ular talabalarda iqtisodiy faoliyatning ekologik oqibatlarini anglash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu esa qisqa muddatli iqtisodiy manfaatlar bilan uzoq muddatli ekologik barqarorlik o‘rtasidagi muvozanatni tushunishga yordam beradi.

Yashil iqtisodiyotni rag‘batlantirishning huquqiy mexanizmlari

Yashil iqtisodiyotning samarali rivojlanishi mustahkam huquqiy asosga tayanadi. Huquqiy mexanizmlar ekologik talablarni belgilash, resurslardan foydalanishni tartibga solish va iqtisodiy faoliyatni ekologik standartlarga moslashtirish orqali muhim rol o‘ynaydi.

Asosiy yo‘nalishlar quyidagilardan iborat:

ekologik me’yor va standartlarni joriy etish;

atrof-muhitni muhofaza qilishga oid qonunchilikni takomillashtirish;

ekologik toza texnologiyalarni qo‘llashni rag‘batlantirish.

Shu bilan birga, iqtisodiy rag‘batlantirish choralarini huquqiy jihatdan mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Xususan, soliq imtiyozlari, subsidiyalar va davlat dasturlari orqali yashil iqtisodiyot subyektlarini qo‘llab-quvvatlash mumkin.

Ijtimoiy mexanizmlar va ekologik ongni shakllantirish

Yashil iqtisodiyotning rivojlanishi faqat huquqiy mexanizmlar bilan cheklanmaydi, balki jamiyatning ekologik ongiga ham bog‘liqdir. Ijtimoiy mexanizmlar orqali ekologik madaniyatni shakllantirish ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Ta’lim tizimi ekologik ongni shakllantirishda markaziy o‘rin tutadi. Aynan ta’lim orqali talabalar ekologik muammolarni anglaydi va o‘z faoliyatida barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilishni o‘rganadi.

Shuningdek, ommaviy axborot vositalari, jamoatchilik nazorati va ijtimoiy tashabbuslar orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish mumkin.

Ta’lim tizimiga integratsiya qilish yo‘llari

Agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalarini ta’lim tizimiga samarali joriy etish uchun quyidagi yo‘nalishlar muhim hisoblanadi:

o‘quv dasturlarini ekologik komponentlar bilan boyitish;

interaktiv va loyiha asosida o‘qitish metodlarini keng qo‘llash;

raqamli texnologiyalar va modellashtirish usullaridan foydalanish;

fanlararo integratsiyani rivojlantirish.

Mazkur choralar ta’lim sifatini oshirish bilan birga, talabalarni zamonaviy muammolarni hal etishga tayyorlashga xizmat qiladi.

Agro-ekologiya va yashil iqtisodiyotni shakllantirishda ta’lim tizimining funksional modeli

Zamonaviy ta’lim yondashuvlari asosida agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalarini shakllantirish jarayoni tizimli xarakterga ega bo‘lib, u o‘zaro bog‘liq bir necha bosqichlardan iborat. Ushbu jarayonni yaxlit ko‘rinishda ifodalash maqsadida quyidagi funksional model taklif etiladi (1-jadval).

1-jadval. Ta’lim tizimi orqali yashil iqtisodiyotni shakllantirish modeli

Bosqich	Mazmuni	Natijasi
1.Ta’lim yondashuvlari	Kompetensiyaga asoslangan, interaktiv, STEAM yondashuvlar	Faol o‘quv jarayoni
2.Bilim shakllanishi	Agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalarini o‘zlashtirish	Nazariy asos
3.Ko‘nikmalar rivoji	Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, qaror qabul qilish	Amaliy kompetensiya
4. Ekologik ong	Resurslarga ehtiyotkor munosabat, barqaror fikrlash	Ongli yondashuv

5.Ijtimoiy-iqtisodiy natija	Yashil iqtisodiyot tamoyillariga amal qiluvchi faoliyat	Barqaror rivojlanish

Mazkur model shuni ko‘rsatadiki, ta’lim tizimi orqali shakllangan bilim va ko‘nikmalar bevosita ekologik ongga ta’sir ko‘rsatadi, bu esa o‘z navbatida iqtisodiy faoliyatning xarakterini o‘zgartiradi. Ya’ni, ta’lim faqat bilim beruvchi tizim emas, balki iqtisodiy va ijtimoiy transformatsiyaning muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim tizimi nafaqat bilim beruvchi tizim, balki ijtimoiy-iqtisodiy transformatsiyaning muhim instrumenti sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu bilan birga, faqat ta’lim orqali natijaga erishish mumkin emas. Agar huquqiy mexanizmlar yoki ijtimoiy ong yetarli darajada rivojlanmagan bo‘lsa, ta’lim natijalari amaliyotda to‘liq namoyon bo‘lmasligi mumkin.

Bu esa agro-ekologiya va yashil iqtisodiyotning kompleks tizim ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy ta’lim yondashuvlarini joriy etish agro-ekologiya va “yashil iqtisodiyot” tushunchalarini samarali shakllantirishning asosiy sharti hisoblanadi. An’anaviy bilimga yo‘naltirilgan ta’lim modeli murakkab ekologik va iqtisodiy muammolarni hal etish uchun yetarli emasligi, buning o‘rniga kompetensiyaga asoslangan, interaktiv va fanlararo yondashuvlar ustuvor ahamiyat kasb etishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tushunchalarining ta’lim tizimiga integratsiyasi nafaqat nazariy bilimlarni boyitishi, balki talabalar ongida ekologik mas’uliyat, resurslardan oqilona foydalanish va uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlikni hisobga olish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirishi aniqlandi. Bu esa o‘z navbatida barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda inson kapitalining sifat jihatdan yangi bosqichga o‘tishini ta’minlaydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yashil iqtisodiyotni rivojlantirish faqat iqtisodiy yoki ekologik choralar bilan cheklanib qolmay, balki samarali huquqiy tartibga solish va rivojlangan ijtimoiy mexanizmlarni talab etadi. Xususan, ekologik standartlar, iqtisodiy rag‘batlantirish vositalari va davlat siyosati bilan bir qatorda, jamiyatda ekologik ong va madaniyatni shakllantirish hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Umuman olganda, zamonaviy ta’lim yondashuvlari, huquqiy mexanizmlar va ijtimoiy omillarning o‘zaro uyg‘unligi agro-ekologiya va yashil iqtisodiyot tamoyillarini samarali joriy etishning zarur sharti hisoblanadi. Shu bois ta’lim tizimini takomillashtirish jarayonida ushbu yo‘nalishlarni kompleks yondashuv asosida rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni. “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”, 2022-yil.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020-yil.

O‘zbekiston Respublikasining “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni, (amaldagi tahrir).

O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi.Milliy hisobot va tahliliy materiallar, 2021–2024.

United Nations Environment Programme (UNEP). Green Economy Progress Measurement Framework. – Nairobi: UNEP, 2023.

UNESCO. Education for Sustainable Development: A Roadmap (ESD for 2030). – Paris: UNESCO, 2020.

World Bank. The Changing Wealth of Nations 2021: Managing Assets for the Future. – Washington, DC: World Bank, 2021.